

Sociological Study of the Dimensions of Sense of Belonging among Spouses in the Family: A Study of Married Women and Men in Tehran

Akram Moradi¹, Zahra Ghasemi^{2*}, Aliyeh Shekarbeigi¹

1. Department of Educational Sociology, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Department of Educational Sociology, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

❖ **Corresponding Author Email:** ah.ghasemi@hauctb.ac.ir

Research Paper	Abstract
Receive: 2026/02/03 Accept: 2026/07/08 Initial Publish: 2026/08/24 Final Publish: 2027/06/22 Keywords: Sense of belonging, spouses, traditional family, modern family, grounded theory, marital relationships Article Cite: Moradi, A., Ghasemi, Z., & Shekarbeigi, A. (2027). Sociological Study of the Dimensions of Sense of Belonging among Spouses in the Family: A Study of Married Women and Men in Tehran. <i>Sociology of Education</i>. 13(2): 1-20.	Purpose: The present study aimed to explore the experiences and perceptions of active digital media users living in Tehran regarding the impact of digital media on their cultural identity. Methodology: This study was conducted using a qualitative design and an inductive thematic analysis approach. The study population consisted of active digital media users residing in Tehran who used social networks, messaging applications, video platforms, online news media, and other digital environments on a daily basis. Participants were selected through purposive sampling with maximum variation in gender, age, educational level, occupational status, and intensity of digital media use. A total of 24 participants were included in the study, and sampling continued until theoretical saturation was achieved. Data were collected using semi-structured interviews. Each interview lasted between 35 and 70 minutes. After obtaining informed consent, the interviews were audio-recorded, transcribed verbatim, and analyzed through inductive thematic analysis. To enhance the trustworthiness of the findings, peer review, participant checking, repeated revision of codes, rich description, and documentation of analytical decisions were used. Findings: Data analysis led to the identification of six main themes: redefinition of cultural belonging, encounter with global culture, transformation of language and cultural symbols, change in lifestyle and cultural consumption, identity conflict and duality, and cultural agency and reconstruction. The findings showed that digital media influence users' cultural identity through continuous exposure to diverse cultures, cultural comparison, transformation of communicative language, changes in taste and lifestyle, and new opportunities for self-representation. The results also indicated that the impact of digital media is dual in nature: it may increase cultural awareness and strengthen conscious cultural belonging, while it may also create identity tension, confusion, and distance from some traditional cultural elements. Conclusion: The findings suggest that the impact of digital media on cultural identity is multidimensional, dynamic, and context-dependent. Digital media are neither merely a threat to cultural identity nor simply a tool for strengthening it; rather, they provide a space in which cultural identity is continuously reconsidered, negotiated, and reconstructed.

<https://doi.org/10.61838/kman.soe.798>

Commons: CC BY 4.0

Detailed Abstract

Introduction

The family, as one of the most fundamental social institutions, functions not only as a biological or legal unit but also as a symbolic, emotional, cultural, and relational structure through which individuals experience identity, security, intimacy, responsibility, and continuity. In sociological terms, the family can be understood as a “realized category” in which social meanings, power relations, gender expectations, kinship norms, and emotional commitments are reproduced in everyday life (Bourdieu, 1996). Historically, the family has undergone substantial transformation from extended, kinship-based, and tradition-oriented structures toward more nuclear, individualized, and negotiation-based forms, and this transition has deeply affected spousal roles, marital expectations, and patterns of belonging (Segalen, 1991). In this context, the sense of belonging between spouses becomes a key sociological construct because it reflects the extent to which husband and wife perceive themselves as emotionally, practically, cognitively, and socially connected within the shared structure of family life.

Sense of belonging is closely associated with psychological functioning, social participation, emotional security, and the perception of being valued and accepted by significant others (Hagerty et al., 1996). Within the family, belonging provides meaning, stability, and relational purpose, and studies have shown that family belonging can strengthen meaning in life and subjective well-being (Goodman et al., 2019). Conversely, thwarted belongingness and perceived burdensomeness may weaken attitudes toward life and contribute to psychological vulnerability (Bokani 2019). The significance of belonging is also evident in educational and social settings, where belonging is associated with motivation, rejection sensitivity, and adaptive engagement (Ghasemi Joo, 2023). Therefore, marital belonging should be viewed as part of a broader human need for meaningful attachment, recognition, and participation in relational systems.

In contemporary societies, marital belonging is increasingly challenged by rapid cultural change, economic pressure, shifting gender roles, media influence, and changing attitudes toward divorce. Divorce is not merely a legal event but a multidimensional process involving emotional, social, economic, and psychological separation (Bohannan, 2014). Recent sociological studies have also emphasized the increasing rate of divorce and its consequences for family stability and social development (Ojen, 2025), while research on family estrangement has highlighted how emotional exits may occur even before formal separation (Nica, 2025). In Iran, studies on family power structure and marital conflicts show that transformations in authority, gender expectations, and decision-making patterns can intensify marital tensions when traditional norms and modern expectations collide (Saeidian & Navabinejad, 2010). Broader social conditions, including urban insecurity, public trust, and social support systems, also influence family relations and the capacity of couples to maintain stable bonds (Ghaderi, 2011).

The transformation of gender roles is especially important in explaining the changing nature of spousal belonging. New expectations regarding women’s education, employment, economic independence, domestic participation, and decision-making have altered the traditional division of labor and the meaning of marital commitment (Gorlatykh, 2025). Studies on family transformations in Iranian urban contexts similarly indicate that families are experiencing changes in lifestyle, authority patterns, intergenerational relations, and gendered responsibilities (Farahoudeh et al., 2025). At the same time, culture, religion, and family education continue to shape moral expectations, intergenerational respect, and relational responsibilities within family systems (Altıntaş, 2025). The family can also support women’s agency and success when cultural and familial resources function as enabling rather than restrictive forces (Kurniawan et al., 2025). Thus, marital belonging in modern families emerges at the intersection of continuity and change, tradition and negotiation, dependence and autonomy.

Previous research has shown that intimacy, attachment, forgiveness, and self-esteem are deeply related to marital belonging, particularly among married Iranian women (Farahmand et al., 2021). Marital satisfaction can also be understood as a resilient process shaped by couples’ ability to maintain adaptive bonds over time (Surijah et al., 2024). During the transition to parenthood, couples face new relational challenges that require emotional regulation, shared responsibility, and relational adjustment (Lévesque et al., 2020). Moreover, low perceived family support has been identified as a social marker associated with vulnerability and maladaptive outcomes (Lemos et al., 2012), while family functioning and parenting patterns have been linked to depressive reactions and emotional adjustment among adolescents (Matejevic et al., 2015). These findings collectively demonstrate that belonging within the family is not an isolated emotional state but a complex relational process with psychological, social, and developmental consequences.

The contemporary media environment has added another layer of complexity to family belonging. Social media has changed communication patterns, increased comparison, altered expectations, and sometimes reduced face-to-face emotional interaction within families (Chatterjee et al., 2025). Infertility and other culturally sensitive marital experiences may also create social exclusion and weaken the sense of belonging among couples when social norms define family success in narrow ways (Mabweazara, 2025). Family belonging also affects marriage-related attitudes among young people, as parental attitudes and family belonging are associated with marriage anxiety (Cantekin & Kunduraci, 2024). These issues demonstrate that belonging between spouses must be studied sociologically, with attention to cultural, economic, emotional, gendered, and communicative dimensions. Accordingly, the present study aimed to sociologically examine the dimensions of sense of belonging among spouses in traditional and modern families in Tehran and to identify its causal, contextual, intervening, strategic, and consequential components (Elson, 2000; Swartzman et al., 2017).

Methods and Materials

This study was conducted using a qualitative design based on grounded theory methodology. The research field consisted of married women and men in Tehran, and participants were selected through purposive sampling according to their relevance to the research topic and their ability to provide rich descriptions of marital and family experiences. Data collection continued until theoretical saturation was achieved. The main data collection technique was in-depth semi-structured interviewing. The interview questions focused on the lived and interpreted experiences of participants regarding marital belonging, family structure, emotional relations, kinship interactions, marital expectations, gender roles, decision-making, conflict, support, and the differences between traditional and modern family patterns.

Each interview was conducted individually and lasted approximately between one hour and one and a half hours, depending on the participant's willingness, narrative depth, and the amount of information obtained. Alongside the core interview questions, demographic information such as age, gender, education, occupation, and marital status was recorded. After data collection, interviews were transcribed and analyzed through the three major stages of grounded theory coding: open coding, axial coding, and selective coding. In open coding, meaningful units were extracted from the interview texts and labeled conceptually. In axial coding, related concepts were organized into broader categories around conceptual axes. In selective coding, the central category was identified and the relationships among causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, strategies, and consequences were integrated into a paradigmatic model. Credibility was enhanced through participant review, continuous comparison of raw data with emerging concepts, and prolonged analytical discussion among researchers and experts.

Findings

The findings indicated that sense of belonging among spouses is a multidimensional and process-oriented phenomenon. The central category extracted from the data was "subjective and objective sense of belonging." Objective belonging referred to visible, practical, and behavioral dimensions of marital connection, including financial and material support, informational support, behavioral cooperation, participation in decision-making, shared responsibility, and practical presence in family life. Subjective belonging referred to the emotional, psychological, and interpretive dimensions of the relationship, including love, intimacy, emotional attachment, mutual trust, acceptance of differences, emotional validation, patience during conflict, and the feeling of being recognized and valued by one's spouse.

The causal conditions influencing marital belonging included the degree of limitation or expansion of kinship relations, conflict or agreement in behavioral patterns, the role of dowry in controlling male instability, preferred patterns of spouse selection, mutual family trust between couples, and inconsistency between attitudes and actual practices. In traditional families, belonging was more strongly linked to kinship-based empathy, cultural compatibility, fulfillment of basic financial needs, acceptance of family rules, agreement on spouse selection, and trust between families. In modern families, belonging was more strongly associated with romantic relations, mutual commitment, financial independence, participation in domestic affairs, democratic management, and changing family values.

The contextual conditions included the traditional or modern structure governing family relations, the elements that sustain family continuity, society's inability or ability to support the family, dominance of sexual need over other criteria in spouse selection, expansion of media use, rules governing kinship relations, collectivism or individualism, media dominance in marital life, place attachment, and inclination toward compromise and peace. The intervening conditions included attitudes toward divorce, rapid cultural change, increasing importance of financial dimensions, economic pressures, perceived security, patriarchy and male dominance, the priority given to love or commitment, and the degree of acceptance of differences and difficulties.

The strategies identified in the data included reducing family interference, strengthening cultural compatibility between spouses, developing emotional relations based on equal opportunities, reaching mutual understanding in expectations, changing the traditional division of labor, becoming aware of differences, accepting change, and searching for new patterns of family life. These strategies led to important consequences, including changes in marital interactions, increased solidarity, greater desire for empathy and companionship, stronger commitment, and greater responsibility during hardship. Overall, the model showed that marital belonging is produced through the interaction of structural, cultural, emotional, economic, and relational factors.

Discussion and Conclusion

The results of this study show that sense of belonging among spouses is not a simple emotional attachment but a complex sociological phenomenon shaped by the interaction of individual experiences, family structures, cultural expectations, gender roles, economic conditions, kinship relations, and patterns of communication. The identification of subjective and objective belonging as the central category indicates that marital belonging requires both emotional connection and practical participation. Emotional intimacy alone is insufficient when couples do not experience cooperation, responsibility, financial support, informational sharing, and behavioral involvement. Similarly, practical coexistence alone cannot produce belonging when emotional recognition, trust, acceptance, and mutual respect are absent.

The distinction between traditional and modern families was one of the most important findings. In traditional families, belonging was largely supported by kinship networks, shared cultural norms, clear gender roles, collective decision-making, and the moral disapproval of divorce. These elements could provide stability, predictability, and social support, although they could also restrict individual autonomy. In modern families, belonging depends more on negotiation, equality, emotional intimacy, mutual expectations, and adaptive role-sharing. This means that modern marital belonging is less guaranteed by structure and more dependent on the couple's relational skills, communicative capacity, and ability to manage change.

The findings also suggest that economic pressure, media influence, rapid cultural change, and altered attitudes toward divorce have made marital belonging more fragile. Couples today must simultaneously manage personal autonomy, emotional expectations, financial insecurity, family interference, gender role transformation, and external cultural influences. When these pressures are not managed constructively, they may weaken trust, reduce empathy, intensify conflict, and create emotional distance. Conversely, when couples are able to accept differences, negotiate expectations, reduce destructive interference, and build equal emotional relations, the sense of belonging becomes a protective factor for marital stability and family cohesion.

In conclusion, marital belonging should be considered a key indicator of family health in transitional societies. It connects the emotional life of spouses with broader social structures and reflects the quality of interaction between tradition and modernity in family life. Strengthening this sense of belonging requires attention to both subjective and objective dimensions: couples need emotional intimacy, respect, and trust, but they also need cooperation, shared responsibility, financial and informational support, and fair participation in family decisions. The grounded theory model developed in this study provides a sociological framework for understanding how marital belonging is formed, weakened, maintained, and transformed in contemporary families.

eISSN: 2322-1445

دوره ۱۳ شماره ۲ پاییز ۱۴۰۶ صفحات ۲۰-۱

جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

بررسی جامعه‌شناختی ابعاد احساس تعلق در بین همسران در خانواده؛ مطالعه زنان و مردان متأهل شهر تهران

اکرم مرادی^۱، زهرا قاسمی^۲، عالیه شکرپیگی^۱

۱. گروه آموزشی جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۲. گروه آموزشی جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

✉ ایمیل نویسنده مسئول: ah.ghasemi@hauctb.ac.ir

مقاله تحقیقاتی

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، تبیین جامعه‌شناختی ابعاد، شرایط شکل‌گیری، راهبردها و پیامدهای احساس تعلق در میان همسران در خانواده‌های سنتی و جدید شهر تهران بود.

روش‌شناسی: این پژوهش با رویکرد کیفی و روش نظریه داده‌بنیاد انجام شد. مشارکت‌کنندگان شامل ۱۵ زن و مرد متأهل شهر تهران بودند که با نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و عمیق گردآوری شد و فرایند مصاحبه تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. تحلیل داده‌ها بر اساس مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام گرفت و برای اعتباربخشی، بازبینی مشارکت‌کنندگان و مقایسه مستمر داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های تحلیلی نشان داد که احساس تعلق میان همسران پدیده‌ای چندبعدی است که در دو بعد اصلی احساس تعلق ذهنی و احساس تعلق عینی سازمان می‌یابد. شرایط علی مؤثر شامل گستردگی یا محدودیت روابط فامیلی، تفاهم یا تعارض در الگوهای رفتاری، الگوی همسرگزینی، نقش مهریه، اعتماد خانوادگی و تعارض میان عمل و نگرش بود. شرایط زمینه‌ای شامل ساختار سنتی یا جدید خانواده، قواعد خویشاوندی، جمع‌گرایی یا فردگرایی، غلبه رسانه، احساس تعلق مکانی و توان حمایتی جامعه بود. شرایط مداخله‌گر نیز شامل تغییرات فرهنگی، نگرش به طلاق، عوامل اقتصادی، اهمیت ابعاد مالی، احساس امنیت، مردسالاری، اولویت عشق یا تعهد و پذیرش تفاوت‌ها بود. راهبردهای اصلی شامل کاهش دخالت فامیلی، انطباق فرهنگی، روابط عاطفی برابر، تفاهم در انتظارات، تغییر الگوی تقسیم کار و پذیرش تغییر بود.

نتیجه‌گیری: احساس تعلق زناشویی حاصل تعامل پیچیده عوامل فردی، خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی و ارتباطی است و تقویت آن می‌تواند به بهبود تعاملات زناشویی، افزایش همبستگی، همدلی، تعهد و مسئولیت‌پذیری زوجین منجر شود.

دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۴

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۱۷

انتشار اولیه: ۱۴۰۵/۰۶/۰۲

انتشار نهایی: ۱۴۰۶/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

احساس تعلق، همسران، خانواده

سنتی، خانواده جدید، نظریه

داده‌بنیاد، روابط زناشویی

استناد مقاله:

مرادی، اکرم، قاسمی، زهرا، و شکرپیگی، عالیه. (۱۴۰۶). بررسی جامعه‌شناختی ابعاد احساس تعلق در بین همسران در خانواده؛ مطالعه زنان و مردان متأهل شهر تهران. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۳(۲): ۱-۲۰.

<https://doi.org/10.61838/kman.soc.798>

Commons: CC BY 4.0

مقدمه

خانواده به عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، همواره یکی از مهم‌ترین کانون‌های تولید معنا، هویت، حمایت، امنیت روانی و استمرار نظم اجتماعی بوده است. در سنت جامعه‌شناسی خانواده، خانواده صرفاً مجموعه‌ای از افراد هم‌خانه یا دارای نسبت خویشاوندی نیست، بلکه نوعی ساختار اجتماعی تحقق‌یافته است که در آن روابط عاطفی، نقش‌های جنسیتی، قواعد خویشاوندی، مناسبات قدرت، الگوهای اقتصادی و نظام‌های ارزشی درهم‌تنیده می‌شوند و امکان تجربه «ما بودن» را برای اعضا فراهم می‌سازند (Bourdieu, 1996). از این منظر، احساس تعلق در خانواده را می‌توان یکی از مهم‌ترین سازوکارهای پیونددهنده میان فرد و ساختار دانست؛ زیرا فرد از طریق تجربه تعلق، خود را بخشی از یک کل معنادار می‌بیند و در برابر آن احساس مسئولیت، تعهد، نزدیکی و مشارکت می‌کند. مطالعات کلاسیک و تاریخی خانواده نیز نشان می‌دهند که خانواده در گذر زمان از شکل‌های گسترده، خویشاوندی‌محور و سنتی به سوی شکل‌های هسته‌ای، فردمحور و مذاکره‌ای حرکت کرده است؛ تحولی که نه تنها ساختار خانواده، بلکه کیفیت تعلق، صمیمیت و مسئولیت‌پذیری میان همسران را نیز دگرگون کرده است (Segalen, 1991).

در جامعه معاصر، احساس تعلق بیش از گذشته به مسئله‌ای جامعه‌شناختی و روانی - اجتماعی تبدیل شده است. احساس تعلق به معنای تجربه درونی پذیرفته‌شدن، ارزشمند بودن، پیوند عاطفی، مشارکت و سهیم‌بودن در زندگی مشترک است و فقدان آن می‌تواند با تنهایی، بیگانگی، طرد، کاهش سلامت روان و تضعیف عملکرد اجتماعی همراه شود. در پژوهش‌های روانی - اجتماعی، احساس تعلق یکی از شاخص‌های مهم کارکرد سالم فردی و اجتماعی معرفی شده و نشان داده شده است که افراد دارای احساس تعلق بالاتر، از سازگاری روانی، مشارکت اجتماعی و انسجام ارتباطی بیشتری برخوردارند (Hagerty et al., 1996). همچنین، در مطالعات مربوط به معنا در زندگی، خانواده و تعلق خانوادگی به عنوان منابع مهم معنا، رضایت، امید و تجربه زیست مثبت شناخته شده‌اند؛ به گونه‌ای که پیوند خانوادگی می‌تواند ادراک فرد از هدفمندی و ارزشمندی زندگی را تقویت کند (Goodman et al., 2019). بر همین اساس، احساس تعلق در روابط همسران را نمی‌توان تنها یک حالت هیجانی یا عاطفی ساده دانست، بلکه باید آن را پدیده‌ای چندبعدی تلقی کرد که در سطح عاطفی، شناختی، رفتاری، اقتصادی، فرهنگی و نمادین بازتولید می‌شود.

اهمیت احساس تعلق زمانی برجسته‌تر می‌شود که خانواده در معرض فشارهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی قرار می‌گیرد. در جامعه ایرانی، خانواده طی دهه‌های اخیر با فرایندهای متعددی از جمله شهرنشینی، افزایش تحصیلات زنان، تغییر نقش‌های جنسیتی، تحول الگوهای همسرگزینی، گسترش رسانه‌ها، افزایش فردگرایی، کاهش اقتدار سنتی خویشاوندی و تغییر نگرش نسبت به طلاق مواجه بوده است. این تحولات، مرزهای خانواده سنتی و جدید را در بسیاری از شهرهای بزرگ، از جمله تهران، پیچیده و سیال کرده است. خانواده سنتی معمولاً بر پیوندهای خویشاوندی، جمع‌گرایی، نقش‌های جنسیتی تثبیت‌شده، تداوم ازدواج، قبح طلاق و حمایت فامیلی استوار بوده است؛ در حالی که خانواده جدید بیش از گذشته با مذاکره، استقلال فردی، بازتعریف نقش‌ها، انتخاب فردی همسر، مشارکت اقتصادی زنان و انتظار صمیمیت برابر میان زوجین پیوند دارد. پژوهش‌های داخلی نیز نشان داده‌اند که تغییر ساختار قدرت در خانواده با تعارضات زناشویی ارتباط دارد و زمانی که قواعد سنتی قدرت با انتظارات جدید زوجین همخوان نباشد، زمینه برای تنش، سوءتفاهم و کاهش انسجام زناشویی فراهم می‌شود (Saeidian & Navabinejad, 2010). از سوی دیگر، تغییرات اجتماعی شهری و سیاست‌های مربوط به نظم و امنیت اجتماعی نیز نشان می‌دهند که خانواده در خلأ عمل نمی‌کند، بلکه متأثر از وضعیت عمومی جامعه، امنیت اجتماعی، اعتماد، اقتصاد و کیفیت روابط در فضای عمومی است (Ghaderi, 2011).

یکی از مهم‌ترین نشانه‌های تحول خانواده، افزایش شکنندگی روابط زناشویی و تغییر نگرش نسبت به طلاق است. در رویکردهای کلاسیک مربوط به طلاق، فروپاشی ازدواج تنها یک رخداد حقوقی نیست، بلکه فرایندی چندمرحله‌ای است که از گسست عاطفی، روانی، اجتماعی، اقتصادی و والدینی عبور می‌کند و پیامدهای گسترده‌ای برای اعضای خانواده و جامعه دارد (Bohannan, 2014). پژوهش‌های جدید نیز افزایش نرخ طلاق را نه صرفاً مسئله‌ای فردی، بلکه مسئله‌ای اجتماعی می‌دانند که بر توسعه اجتماعی، سرمایه انسانی، کودکان، شبکه‌های حمایتی و انسجام خانواده اثر می‌گذارد (Ojen, 2025). در همین راستا، ادبیات جدید درباره گسست خانوادگی و خروج‌های عاطفی از خانواده نشان می‌دهد که افراد ممکن است پیش از جدایی رسمی، از نظر عاطفی و هویتی از خانواده فاصله بگیرند و نوعی بیگانگی خانوادگی را تجربه کنند (Nica, 2025). بنابراین، مطالعه احساس تعلق در میان همسران می‌تواند

به فهم این نکته کمک کند که چه شرایطی موجب ماندگاری عاطفی و مسئولانه در خانواده می‌شود و چه عواملی به تدریج زوجین را به سوی فاصله‌گیری، سردی، تعارض یا جدایی سوق می‌دهد.

احساس تعلق در خانواده همچنین با کیفیت حمایت اجتماعی و خانوادگی رابطه‌ای تنگاتنگ دارد. در پژوهش‌های مرتبط با سلامت روان، حمایت اجتماعی، هویت خانوادگی و محدودیت‌های خانوادگی از عوامل اثرگذار بر تجربه فشار روانی و سازگاری فرد معرفی شده‌اند (Swartzman et al., 2017). در حوزه آسیب‌های اجتماعی نیز ادراک پایین از حمایت خانوادگی می‌تواند به عنوان یک نشانگر اجتماعی خطر مطرح شود و با رفتارهای پرخطر و وابستگی به مواد ارتباط داشته باشد (Lemos et al., 2012). در خانواده‌هایی که الگوهای کارکردی سالم‌تر، سبک‌های فرزندپروری حمایت‌گرانه‌تر و ارتباطات عاطفی منسجم‌تری دارند، احتمال تجربه افسردگی، بی‌ثباتی هیجانی و واکنش‌های منفی در میان اعضا کاهش می‌یابد (Matejevic et al., 2015). این یافته‌ها نشان می‌دهند که تعلق خانوادگی تنها به رضایت زناشویی محدود نیست، بلکه با سلامت روان، تاب‌آوری، کنترل هیجان، پیشگیری از آسیب و کیفیت کلی زندگی خانوادگی ارتباط دارد.

در روابط زناشویی، تعلق به شدت با صمیمیت، دلبستگی، بخشش، عزت نفس و امنیت عاطفی درهم‌تنیده است. پژوهش انجام‌شده بر زنان متأهل ایرانی نشان داده است که صمیمیت، تعلق و عزت نفس در رابطه میان سبک‌های دلبستگی اضطرابی و اجتنابی با بخشش نقش مهمی دارند و کیفیت پیوند عاطفی زوجین می‌تواند ظرفیت آنان برای ترمیم رابطه و عبور از تعارض را افزایش دهد (Farahmand et al., 2021). همچنین، پژوهش‌های جدید درباره رضایت زناشویی نشان می‌دهد که مسیرهای رضایت در ازدواج می‌توانند بیانگر فرایند تاب‌آوری باشند؛ بدین معنا که کیفیت رابطه زناشویی در برابر بحران‌ها، فشارها و تغییرات زندگی، بسته به میزان تعهد، سازگاری و حمایت متقابل زوجین، می‌تواند پایدار یا شکننده شود (Surijah et al., 2024). در گذار به والدگری نیز زوجین با چالش‌های جدیدی در روابط، مسئولیت‌ها، نقش‌ها و انتظارات مواجه می‌شوند و کیفیت بهزیستی رابطه‌ای آنان به توانایی‌شان برای بازتنظیم عاطفی و مشارکتی در زندگی خانوادگی وابسته است (Lévesque et al., 2020). بنابراین، احساس تعلق میان همسران باید به عنوان سازوکاری پویا بررسی شود که در طول زمان، در تعامل با مراحل زندگی خانوادگی، نقش‌های جدید و فشارهای محیطی تغییر می‌کند.

یکی دیگر از ابعاد مهم احساس تعلق در خانواده، نقش فرهنگ، دین و هنجارهای جمعی در تعریف روابط خانوادگی است. در برخی جوامع، آموزش دینی، ارزش‌های سنتی و ساختارهای خویشاوندی همچنان در بازتولید روابط خانوادگی، احترام به والدین، مسئولیت‌پذیری و حفظ انسجام خانواده نقش بنیادین دارند (Altıntaş, 2025). در عین حال، پژوهش‌های مربوط به تحولات خانواده در ایران نشان می‌دهد که خانواده‌های شهری در مناطق مختلف کشور با تغییراتی در نقش‌های جنسیتی، سبک زندگی، شیوه تصمیم‌گیری، الگوی اقتدار و روابط بین‌نسلی مواجه شده‌اند (Farahoudeh et al., 2025). تغییر انتظارات و مسئولیت‌های جنسیتی نیز موجب شده است که نقش زن و مرد در خانواده دیگر به سادگی بر اساس الگوهای سنتی قابل تعریف نباشد و زوجین ناچار شوند درباره تقسیم کار خانگی، مسئولیت اقتصادی، تربیت فرزند و استقلال فردی مذاکره کنند (Gorlatykh, 2025). این شرایط، احساس تعلق را هم تقویت و هم تهدید می‌کند؛ زیرا از یک سو برابری، مشارکت و فرصت متقابل می‌تواند صمیمیت و عدالت رابطه‌ای را افزایش دهد و از سوی دیگر، ابهام نقش‌ها و تعارض انتظارات می‌تواند زمینه‌ساز تنش شود.

در کنار تحولات ساختاری، رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی نیز تأثیر قابل توجهی بر روابط خانوادگی و زناشویی برجای گذاشته‌اند. رسانه‌های اجتماعی با ایجاد امکان ارتباط گسترده، مقایسه اجتماعی، نمایش سبک‌های زندگی، بازتعریف صمیمیت و افزایش تماس‌های بیرون از خانواده، شکل و محتوای روابط خانوادگی را تغییر داده‌اند. پژوهش‌های جدید درباره جوانان شهری نشان می‌دهد که رسانه‌های اجتماعی می‌توانند هم به تقویت ارتباط و هم به تضعیف گفت‌وگوی درون‌خانوادگی، افزایش فاصله عاطفی و تغییر انتظارات از خانواده منجر شوند (Chatterjee et al., 2025). در چنین وضعیتی، زوجین ممکن است در حالی که از نظر فیزیکی در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند، از نظر عاطفی، توجهی و ارتباطی از یکدیگر دور شوند. این مسئله برای مطالعه احساس تعلق اهمیت زیادی دارد، زیرا تعلق تنها با حضور فیزیکی حاصل نمی‌شود، بلکه نیازمند توجه، مشارکت، گفت‌وگو، همدلی، اعتماد و تجربه مشترک است.

برخی مطالعات نیز نشان داده‌اند که تعلق خانوادگی و نگرش‌های والدینی حتی پیش از ازدواج بر نگرانی‌ها و تصمیم‌های زناشویی اثر می‌گذارند. برای مثال، اضطراب ازدواج در میان دانشجویان می‌تواند تحت تأثیر احساس تعلق خانوادگی و نگرش والدین قرار گیرد؛ یعنی تجربه فرد از خانواده مبدأ، تصویری از ازدواج، اعتماد، امنیت و آینده رابطه در ذهن او ایجاد می‌کند (Cantekin & Kunduraci, 2024). در همین زمینه، احساس تعلق به محیط‌های اجتماعی دیگر مانند مدرسه نیز با انگیزش، حساسیت به طرد و کیفیت رابطه فرد با محیط پیوند دارد و نشان می‌دهد که تعلق یک نیاز بنیادین انسانی است که از خانواده تا مدرسه، دانشگاه، محیط کار و جامعه امتداد می‌یابد (Ghasemi Joo, 2023). حتی در گروه‌هایی مانند veterans، ناکامی در تعلق و ادراک سربار بودن می‌تواند با نگرش به زندگی و وضعیت روانی افراد مرتبط باشد (Bokani 2019). این شواهد نشان می‌دهد که تعلق نه فقط در سطح خانواده، بلکه در سطح گسترده‌تر تجربه اجتماعی انسان، نقش اساسی دارد.

با این حال، احساس تعلق همواره به سادگی شکل نمی‌گیرد و ممکن است در اثر فشارهای زیستی، فرهنگی و اجتماعی تضعیف شود. پژوهش کیفی درباره ناباروری نشان می‌دهد که ناباروری می‌تواند موجب تجربه طرد اجتماعی، کاهش تعلق، شرمساری و فاصله‌گیری از شبکه‌های خانوادگی و اجتماعی شود (Mabweazara, 2025). این مسئله نشان می‌دهد که هنجارهای فرهنگی درباره فرزندآوری، جنسیت و موفقیت زناشویی می‌توانند احساس تعلق زوجین را تحت فشار قرار دهند. از سوی دیگر، موفقیت زنان در عرصه‌های اقتصادی و کارآفرینی نیز به شدت تحت تأثیر فرهنگ، خانواده و حمایت‌های اجتماعی است و نشان می‌دهد که خانواده می‌تواند هم منبع حمایت و هم میدان محدودیت برای کنشگری زنان باشد (Kurniawan et al., 2025). بنابراین، در مطالعه احساس تعلق میان همسران باید به رابطه میان خانواده، جنسیت، اقتصاد، فرهنگ و عاملیت فردی توجه کرد؛ زیرا تعلق زناشویی در خلأ شکل نمی‌گیرد، بلکه محصول تعامل همزمان میان ساختارهای کلان و تجربه‌های روزمره زوجین است.

در نهایت، فهم جامعه‌شناختی احساس تعلق میان همسران مستلزم توجه به دو سطح همزمان است: نخست، سطح خرد روابط زناشویی که شامل عشق، صمیمیت، اعتماد، تعهد، گفت‌وگو، احترام متقابل، امنیت روانی و تقسیم کار است؛ دوم، سطح کلان اجتماعی که شامل تغییرات فرهنگی، وضعیت اقتصادی، رسانه، فردگرایی، تحول خانواده، نگرش به طلاق، مناسبات قدرت و قواعد خویشاوندی است. مطالعات آموزشی و اجتماعی نشان داده‌اند که برداشت افراد از روابط، هویت و نقش‌ها در بستر تجربه‌های زیسته و تعامل با محیط اجتماعی شکل می‌گیرد (Elson, 2000). بنابراین، بررسی احساس تعلق در میان همسران تهرانی، به‌ویژه در مرز میان خانواده سنتی و جدید، می‌تواند به روشن‌شدن این مسئله کمک کند که زوجین چگونه در شرایط گذار اجتماعی، میان نیاز به استقلال و نیاز به پیوند، میان فردیت و جمع‌گرایی، و میان الگوهای سنتی و انتظارات جدید زناشویی تعادل برقرار می‌کنند.

هدف پژوهش حاضر، بررسی جامعه‌شناختی ابعاد احساس تعلق در میان همسران در خانواده‌های سنتی و جدید شهر تهران و تبیین شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای آن بود.

روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی ابعاد احساس تعلق در بین همسران در خانواده انجام شد، این مطالعه با شیوه کیفی و با استفاده از نظریه داده بنیاد انجام شد. مشارکت کنندگان به روش نمونه‌گیری هدفمند و مصاحبه نیمه ساختار یافته و بر اساس ورود به پژوهش تا حد اشباع مورد بررسی قرار گرفتند. مصاحبه تا ۱۵ نفر از متخصصان شرکت‌کننده به اشباع رسید، که همه‌ی زنان و مردان مصاحبه‌شونده در شهر تهران در مصاحبه حضور داشتند. در تحقیق حاضر از روش مصاحبه‌ای عمیق برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. در کنار سوالات مرتبط با موضوع اصلی پژوهش، پرسش‌های مربوط به اطلاعات فردی مانند سن، جنس، شغل، پایه تحصیلی و... نیز مطرح و یادداشت شدند. مصاحبه‌ها به صورت انفرادی و مدت زمان هر یک از مصاحبه‌ها به اقتضای نیاز، تمایل و دستیابی به اطلاعات لازم از یک ساعت تا یک ساعت و نیم نوسان داشت. تعداد مشارکت کنندگان در پژوهش حاضر، ۱۵ نفر از متخصصان زن و مرد شرکت‌کننده به اشباع رسید، توانست به دستاوردهای مرتبط با اهداف تحقیق نزدیک تر شود. تکنیک‌های اصلی استفاده شده برای جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه عمیق بوده است. در بین افراد شرکت‌کننده کمترین ۲۷ و بیشترین ۷۶ سال بود که ۱۸ شرکت‌کننده در پژوهش... نفر دارای مدرک تحصیلی دکتری و... نفر دارای کارشناسی ارشد و... بودند.

در این پژوهش از نظریه زمینه‌ای بر مبنای سه شیوه کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شده است (ستراوس و کربین، ۱۳۹۱). در مرحله کدگذاری باز، پژوهشگر بیشتر با مفاهیم سروکار دارد؛ اما کانون اصلی کدگذاری محوری، مقولات هستند و در مرحله کدگذاری گزینشی ارتباط بین مقوله‌ها و به عبارت دیگر، قضایا بروز و ظهور پیدا می‌کنند. در مقاله حاضر نیز گذشته از تحلیل مصاحبه‌ها به صورت سطر به سطر، در مرحله کدگذاری باز، کدها و مفاهیم اولیه استخراج و در مرحله کدگذاری محوری، کدهای مرتبط، از لحاظ مفهومی و ویژگی‌ها به محوریت یک مقوله اصلی سازماندهی شده‌اند. کدگذاری گزینشی نیز با استفاده از گزینش مفاهیم و موضوعاتی بوده است که در استخراج مقوله اصلی پژوهش مؤثر به نظر می‌رسیده‌اند. جهت اعتباریابی از مشارکت کنندگان در پژوهش خواسته شد تا مقوله‌ها و گزارش نهایی و یافته‌های کلی را ارزیابی کنند و درباره آن نظر دهند. در این روش به داده‌های خام رجوع شد، تا در ساخت بندی نظریه با داده‌های خام مقایسه و ارزیابی شود، بعلاوه، اعتبار تحلیل با مذاکره طولانی و مداوم محققین و صاحب‌نظران در این زمینه انجام گرفت.

یافته‌های پژوهش

در این بخش به ارائه یافته‌های پژوهش پرداخته شده است که شامل یافته‌های مربوط به تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام گرفته با رده سنی ۲۶ تا ۷۳ سال است که با کمک روش گردآوری مصاحبه‌های تحقیق انجام شد. برای دستیابی به اهداف تحقیق برای هر هدف سوالات مربوطه متناسب با آن در پرس‌وجو با مصاحبه‌شوندگان مورد گفتگو قرار گرفت. تعداد ۷ مصاحبه با زنان خانه‌دار و افراد دارای تحصیلات متوسط در جامعه انجام شد اما پس از آن محقق متوجه شد که پاسخگویی به اهداف تحقیق توسط افراد عادی جامعه به سختی امکان‌پذیر است، زیرا دانش و تسلط کافی به روی حوادث و اتفاقات و رویدادهای زندگی خود را ندارند و قادر به تحلیل و بیرون کشیدن زوایا و ابعاد زندگی شخصی خود نیستند، لذا محقق بر آن شد که با افرادی که توانمندی کلامی و قدرت تحلیل بیشتر و پتانسیل دقت در زندگی شخصی و زوایای مختلف کنش‌های متقابل خود را دارند گفتگو کند.

بیشترین آمار افراد شرکت‌کننده در مصاحبه را به لحاظ سنی، افراد گرو سنی ۲۶ تا ۷۳ سال تشکیل داده‌اند که میانگین سنی مشارکت‌کنندگان ۴۰ سال بود. به لحاظ جنسیت تعداد ۱۳ نفر زن و ۸ نفر مرد بودند. به لحاظ تحصیلات به ترتیب ۱ نفر دارای تحصیلات کارشناسی ارشد، ۹ نفر دارای تحصیلات دکتری تخصصی جامعه‌شناسی که ۳ نفرشان زن که ۱ نفر مطلقه و ۲ نفرشان متاهل و ۶ نفر هم مرد متاهل هستند. همچنین ۱ نفر زن مجرد دارای دکتری تخصصی ارتباطات، ۲ نفر مرد مجرد دارای دکتری روانشناسی ۳ نفر زن متاهل هم دارای کارشناسی ارشد روانشناسی مهارت داشته‌اند.

در ابتدا مصاحبه‌هایی که ضبط شده بودند با استفاده از نرم افزار word به متن تبدیل شدند و سپس جملات اصلی جدا سازی شده و مفاهیم از دل جملات استخراج شدند. با توجه به طولانی بودن مراحل، در اینجا تنها به ذکر نتایج کدگذاری‌ها پرداخته می‌شود.

جدول ۱: مفاهیم محوری در مورد ویژگی‌های خانواده سنتی

مقوله‌ها	کدگذاری محوری در خانواده‌های سنتی	تکرار موارد
انطباق فرهنگی زوجین در خانواده‌های سنتی	انتخاب همسر توسط والدین، قرار عقد و خواستگاری، ازدواج از طریق معرفی و آشنایی خانوادگی، قبح طلاق در قدیم، تشابهات و تفاوت‌های همسران، حس نزدیکی و روابط خویشاوندی اعتقاد به اخلاق و مذهب، قبح طلاق، قبح طلاق، همدلی و سازگاری با فرهنگ، مرد سالاری و مرد محوری، آداب رسوم و فرهنگ ایرانی قبح طلاق پر رنگ بودن نقش رئیس خانواده، فرهنگ ایل و طایفه‌ای جمع‌گرایی	۱۱۱۳۱۳۱۱۱۱۱۱۱۱
تامین نیازهای مالی اولیه	اختیارات و مسئولیت داشتن، بودن فرد در اختیار خانواده، تلاش جمعی، حمایت مالی و روانی، تامین نیازهای مادی، آرامش خاطر داشتن در زندگی زناشویی، توجه به برآوردن نیازهای یکدیگر، حمایت مالی و روانی یاری رساندن به هم، صداقت و رو راستی، مسئولیت پذیر بودن	۱۲۱۱۱۱۲۱۱۱۱۲۲
بروز اعتماد فامیلی زوجین به هم	وابستگی و دلبستگی همسران، اعتماد داشتن به هم، حضور فیزیکی کنار هم داشتن، یاری رساندن به هم، حس تعهد داشتن، تقویت احساس تعلق، پایدار تر بودن عشق، احساس تعلق و خوشبختی، هم کفو بودن زوجین، احترام به فامیل یکدیگر،	۲۱۱۱۱۲۱۱۱۱۲۱۱۱۱

همچنین جدول ۲ کد گذاری محوری مفاهیم مرتبط با هدف اول تحقیق بر اساس موارد انجام شده می‌توان مقوله‌های زیر را در دل این مفاهیم تشخیص داد و بر این اساس جداول مرحله دوم گردند تئوری جداول کد گذاری محوری انجام گرفت.

جدول ۲: دستیابی به مفاهیم محوری درمورد ویژگی‌های خانواده جدید

مقوله ها	کد گذاری محوری در خانواده‌های جدید	تکرار موارد
تغییر روابط مالی خانواده	اهمیت دادن به مهریه، استقلال مالی زنان، ناپایداری خانواده در زندگی زناشویی، هویت شخصی اجتماعی و شغلی زنان، شرایط بحرانی اقتصادی، زیاده‌شدن هزینه‌های فرزند آوری، استقلال اقتصادی زنان و کاهش نفوذ مردان در خانواده، استقلال زنان و تنوع طلبی مردان، ناپایداری خانواده بسته به پول و اقتصاد،	۱۲۱۳۱۱۱۱۱
تغییر روابط مالی خانواده	مبادله و مذاکره، عدم دخالت بزرگتر هادر حل مشکلات خانواده، شیوه دموکراتیک بسامد زندگی مدرن، دور شدن افراد از هم، عدم ازدواج به موقع جوانان، انتخاب طرفین باهم، همپای هم پیش رفتن همسران، شیوه دموکراسی در خانواده شیوه مدیریت دموکراسی، رفتار کردن به شیوه دموکراتیک	۱۱۱۱۱۱۱۵۵
مشارکت در امور داخلی خانه	، تصمیم گیری برای آینده توسط زوجین، تصمیم گیری فردی، فضای مجازی و رسانه‌ای، استقلال فردی، ارتباط با دوستان به جای خویشاوندان در سنین پایین، تصمیم گیری و آزادی عمل، فضای مجازی و رسانه‌های گروهی،	۱۱۲۳۱۱۲۳۱۱۵
تعارضات فرهنگی در دل خانواده	تغییرات سریع فرهنگی، گسترش شبکه‌های اجتماعی، تفاوت شیوه و مند، اختلافات و تضادها در تمایل افراد به تغییر، پیاده سازی فرهنگهای مختلف، مقایسه کردن هادر همسران	۱۱۱۲۱۱۳۱
اعتماد متقابل زوجین به هم	بریده شدن از جایی، جاگرفتن دو باره، فرد گرایی همراه با تعلق و دلبستگی، برجا ماندن اصل قضیه دلبستگی و وابستگی و آزادی عمل، ر، احترام متقابل و حمایت و پشتیبانی از هم، تعهد زن و مرد در زندگی، بروز اعتماد فامیلی زوجین نسبت به هم،	۱۱۱۳۱۱۱۲۱۱
تعهد متقابل زوجین نسبت به هم	تصمیم گیری و آزادی، عمل، مسئولیت پذیری متقابل دلبستگی و وابستگی به تعامل در ارتباط فامیلی، تفاوت‌ها و تنوع طلبی‌های همسران، استقلال اقتصادی زنان روابط عاطفی مبتنی بر تعهد و فرصت برابر همسران	۱۲۳۱۱۱۱۳۱
زناشویی مبتنی بر عشق	روابط عاشقانه همسران، درونی شدن حس تعلق، نبود حمایت‌های عاطفی، برجا ماندن اصل قضیه احساس تعلق، دلبستگی و وابستگی	۱۲۳۱۱۱۱۱۱۱
فشارهای وارد بر روابط زوجین	عدم ازدواج به موقع جوانان، احساس تعلق در بستری نا ایمن، تغییر نوع و ماهیت احساس، مهریه اهرمی برای تهدید مرد، چند فرهنگی در دهکده جهانی، حالت تجاری شدن ازدواج زن و مرد،	۱۳۱۱۱۱۱۱۱۱۱
تعارضات در تقسیم کار مردانه زنانه	مرد رئیس خانواده، مرد ریس خانواده، نگهداری از فرزندان، زن نظافت منزل و کمک مرد، همبستر شبانه، مردو زن هردو نان آور خانواد	۱۱۱۱۱۲۱۱۱۱۲۲
۱۰ تغییر ارزش‌های خانواده	روابط عاشقانه همسران، ارتباط فامیلی، اهمیت استقلال فردی، کیفیت تحصیلات و رفاه	۱۴۲۱۲۳۱۱۱

در این مرحله از بین مقوله‌های استخراج شده در مرحله کد گذاری باز و کد گذاری محوری، یک مقوله به عنوان مقوله مرکزی یا پدیده مرکزی انتخاب و سایر مقوله‌ها در ارتباط با آن قرار می‌گیرند. در مرحله کد گذاری گزینشی توضیح بیان منطقی مقوله‌ها امری حیاتی است. این کار از طریق داستان صورت گرفته است. خط داستان عبارت است از توضیح مفصل جز به جزء مقوله‌های عمده با ارجاع به یادداشت‌ها، خلاصه‌ها، اسناد، به نقل قول‌های افراد مورد مطالعه.

جدول ۳: دستیابی به کدگذاری انتخابی هدف اول پژوهش ویژگی‌های خانواده‌های سنتی

مقوله ها	کد گذاری انتخابی در خانواده‌های سنتی
۱- عواطف یاریگری متقابل	همدلی مبتنی بر زمینه خویشاوندی انطباق فرهنگی زوجین در خانواده‌های سنتی تامین نیازهای مالی اولیه
۲- تعقل، درک متقابل و یکسان از زناشویی	پذیرش قواعد حاکم بر روابط اهداف خانواده روشن و قدیمی توافق زوجین بر شیوه انتخاب همسر

احساس تعلق مکانی
عدم تعارض در اجرای نقش‌های زناشویی
بروز تعلق عاطفی فامیلی
بروز اعتماد فامیلی زوجین به هم

جدول کد گذاری انتخابی مرتبط با هدف اول تحقیق جدول کد گذاری محوری مفاهیم مرتبط با هدف اول تحقیق بر اساس موارد انجام شده می‌توان مقوله‌های زیر را در دل این مفاهیم تشخیص داد و بر این اساس جداول مرحله دوم گردند تئوری جداول کد گذاری محوری انجام گرفت. در این مرحله بعد از کدگذاری محوری هدف اول تحقیق ویژگی خانواده‌های سنتی از بین محورهای کدگذاری شده مقوله‌ها متعددی استخراج شد، که در جدول حاصله (۴-۵) کدهای انتخابی در ۳ مقوله شرح مندرج آمده است. محورهای به دست آمده عواطف یاریگری متقابل، تعقل، درک متقابل و یکسان از زناشویی، رفتار همراهانه جدول کد گذاری انتخابی مفاهیم مرتبط با خانواده جدید تحقیق بر اساس موارد انجام شده بدست آمد بر اساس جداول مرحله دوم گردند تئوری جداول کد گذاری انتخابی برای خانواده جدید انجام گرفت.

جدول ۴: دستیابی به مفاهیم انتخابی در مورد ویژگی‌های خانواده‌های جدید

مقوله ها	کد گذاری انتخابی در خانواده‌های جدید
عواطف و احساسات	زناشویی مبتنی بر عشق فشارهای وارد بر روابط زوجین
تعقل درک از زناشویی	تغییر روابط مالی خانواده شیوه مدیریت در خانواده جدید مشارکت در امور داخلی خانه تعارضات فرهنگی در دل خانواده
رفتار همراهانه	اعتماد متقابل زوجین نسبت به هم تعهد متقابل زوجین نسبت به هم
ارزش‌های اخلاقی جدید	تغییر ارزش‌های خانواده

در این مرحله بعد از کدگذاری محوری هدف اول تحقیق ویژگی خانواده‌های جدید از بین محورهای کد گذاری شده مقوله‌ها متعددی استخراج شد، در جدول بالا کدهای انتخابی در ۴ مقوله شرح مندرج آمده است. کدهای بدست آمده نخست بر روی واحدهای معنادار داده با استفاده از یک نام مفهومی برچسب زده شد و سپس با استفاده از نام‌هایی انتزاعی تر، مفاهیم به دست آمده دسته بندی شدند.

در ادامه برای شناخت ابعاد احساس تعلق در خانواده سنتی، ابتدا مفاهیم اولیه از مصاحبه‌ها استخراج شد و سپس از آن مفاهیم به روش کد گذاری ذیل مقوله‌های کلی تری قرار گرفته شده است. بعد از استخراج مفاهیم و تعیین زیر مقوله‌ها در مرحله کد گذاری اولیه حول محور مقوله‌های اصلی دسته بندی و به هم پیوند داده شدند.

جدول ۵: دستیابی به مفاهیم انتخابی شناخت ابعاد احساس تعلق در خانواده سنتی

تبیین مولفه‌ها	تحلیل مفهوم کدها	کد گذاری انتخابی ابعاد احساس تعلق در خانواده‌های جدید
احساس تعلق عینی	احساس تعلق مادی و مالی	تامین مالی زن، تقسیم کار مشترک بر اساس الگوی سنتی
	احساس تعلق اطلاعاتی	اطلاع از رازهای خانوادگی و خصوصی هم
	احساس تعلق رفتاری	صرف وقت مشترک، شیوه همکاری باهم
احساس تعلق ذهنی	احساس تعلق عاطفی	درک مشترک از احساسات زناشویی و عواطف همدیگر، وجود بستر سنتی اعتماد به هم

احساس تعلق دامنه تغییرات یکدیگر	مسئولیت زندگی مشترک را پذیرفتن
احساس تعلق به هیجانات یکدیگر	توجه به فراز و نشیب احساسات هم
بعد ارتباطی احساس تعلق	نحوه ارتباط عاطفی همسران

همچنین ابعاد شناخت ابعاد احساس تعلق در خانواده جدید به شرح جدول زیر است:

جدول ۶: دستیابی به مفاهیم انتخابی در مورد شناخت ابعاد احساس تعلق در خانواده جدید

مقوله ها	تبیین مولفه‌ها	تحلیل مفهوم کدها	کد گذاری انتخابی ابعاد احساس تعلق در خانواده‌های جدید
احساس تعلق عینی	احساس تعلق حمایت ابزاری	احساس تعلق مادی و مالی	الگوی روابط مالی زن و مرد، نا امنی مالی زن، تغییر سبک زندگی الگوهای ارتباطی
	احساس تعلق حمایت اطلاعاتی	احساس تعلق اطلاعاتی	دخالت‌های دیگران در زندگی زن و مرد
	احساس تعلق حمایت رفتاری	احساس تعلق رفتاری	همفکری و مشارکت در تصمیم گیری ها، حمایت زن و مرد از هم در خانواده، تغییر ساختار قدرت در خانواده
احساس تعلق ذهنی	احساس تعلق عاطفی	احساس تعلق عاطفی	روابط مبتنی بر عشق و احترام متقابل
	احساس تعلق تاییدی	پذیرش دامنه تغییرات یکدیگر و تایید یکدیگر	-تغییر الگوی روابط زناشویی
	احساس تعلق هیجانی	احساس تعلق به هیجانات یکدیگر	-میزان پذیرش نوسانات رفتاری و عاطفی دیگری
			-شیوه تعامل و روابط متقابل

شناخت ابعاد احساس تعلق در خانواده‌های کنونی (زوایای عاطفی، اجتماعی فرهنگی، اقتصادی، محیطی (سن، تحصیلات، جنس، تعداد فرزندان، وضعیت تاهل) به شرح زیر است.

جدول ۷: دستیابی به مفاهیم انتخابی در مورد شناخت ابعاد احساس تعلق در خانواده‌های کنونی

مقوله ها	تبیین مولفه‌ها	تحلیل مفهوم کدها	کد گذاری انتخابی ابعاد احساس تعلق در خانواده‌های جدید
	احساس تعلق حمایت ابزاری	احساس تعلق مادی و مالی	تغییر رویکرد به زندگی مشترک، تغییر روابط مالی زن و مرد
احساس تعلق عینی	احساس تعلق حمایت اطلاعاتی	احساس تعلق اطلاعاتی	میزان اطلاعات از برنامه‌های و عملکرد یکدیگر
	احساس تعلق حمایت رفتاری	احساس تعلق رفتاری	مشارکت در برنامه‌ها و تصمیم گیری‌ها، تغییر الگوی روابط زناشویی، روابط مبتنی بر توجه و محبت و احترام
	احساس تعلق عاطفی	احساس تعلق عاطفی	رابطه عشقی زن و مرد در زندگی زناشویی
احساس تعلق ذهنی	احساس تعلق تاییدی	پذیرش دامنه تغییرات یکدیگر و تایید یکدیگر	میزان پذیرش تنش و تفاوت شخصیت یکدیگر
	احساس تعلق هیجانی	احساس تعلق به هیجانات یکدیگر	بردباری و صوری مواقع خشم و عصبانیت همسر
	احساس تعلق تعاملی	بعد ارتباطی و مشارکتی احساس تعلق	روابط متقابل و نوع تعاملات با هم

شناخت شرایط علی و زمینه‌ای و مداخله‌ای بروز احساس تعلق در خانواده‌ها به صورت جدول زیر است.

جدول ۸: کد گذاری شرایط زمینه‌ای دخیل در بروز احساس تعلق در زوجین نسبت به هم

کدهای محوری	کدهای باز	جملات مثالی
ساختار سنتی یا جدید حاکم بر روابط	میزان پدر سالاری در روابط زوجین، تغییر روابط مالی زن و مرد، سطح آزادی عمل زن در خانواده	به نظر می‌رسد با تغییر روابط مرد سالاری زن آزادی عمل بیشتری بدست می‌آورد.
عناصر قوام دهنده و تد اوم خانواده	تداوم عشق، افزایش احساس امنیت و آرامیدگی، بقای خانواده، وفا داری، دلبستگی ایمن، هم کفو بودن زن و مرد	. به نظر می‌رسد، تا زمانی که دو طرف به هم عشق بورزند و وفادار باشند و همدیگر را پذیرند زندگی شون بادوام تر خواهد داشت
ناتوانی جامعه در حمایت از خانواده	جدایی اهداف در سایه نظم و تغییر، بی اعتمادی نسبت به هم در جامعه، ضعف جامعه، بی اعتمادی نسبت به دیگران، تبعیض جنسیتی،	از وقتی نظم تبدیل به تغییر شده اهداف هم تغییر کرده چیزی که در جامعه اهمیت داره اعتمادا دتعمیم یافته است یعنی در جامعه اگر به هم اعتماد داشته باشیم می‌تونیم از خانواده هم حمایت کنیم
غلبه نیاز جنسی بر سایر ضروریات همسرگزینی	تأثیر هیجان‌ات جنسی و عاطفی، لذت طلبی در رابطه جنسی، عدم لذت معوق، عنصر عاطفی احساسی، لذت مقطعی آزادی روابط دختر و پسر	در جامعه درک مسائل جنسی و جنسیتی باعث می‌شه که جنسیت زن را به رسمیت نشناسند که این اختلا فات را در خانواده‌ها بیشتر می‌کند،
گسترش از رسانه‌ها	انتظارات افراد خانواده، از هم گسیختگی خانواده، رسانه‌ها عامل طلاق	با گسترش رسانه انتظارات افراد از زندگی بیشتر شده، گسترش رسانه عامل طلاق وی بند و باری شده، گسترش رسانه باعث بی توجهی واز هم گسیختگی و در خانواده شده
قواعد حاکم بر روابط خویشاوندی	بر آوردن نیازهای روانی و عاطفی، اعتقاد به همبستگی، بروز اعتماد به فامیل، ارتباطات گسترده فامیلی، حس نزدیکی با خویشاوندان	رابطه با خویشاوندان بود که نیازهای روانی و حمایت عاطفی همدیگر را برآورده می‌کردند، اعتماد به همبستگی و رفع مشکلات هم در خانواده و جامعه بیشتر بوده
جمع‌گرایی غالب بر رفتار	اهمیت نقش جنسیت در زندگی سنتی‌تر میزان ارتباطات با جمع بیشتر احساس تعلق نسبت به هم بیشتر بوده تصمیم‌گیری جمعی فرهنگ ایل و طایفه ای	تصمیم‌گیری با جمع و فردیت اهمیتش رواج داده به نظر میرسه هرچه ارتباطات زن و مرد با اقوام بیشتر باشد احساس تعلق در نظام خویشاوندی بیشتر می‌شود،
غلبه فضای رسانه در زندگی زناشویی	کم شدن مهرورزی نسبت به هم، بی توجهی زن و مرد به همدیگر، عامل اختلاف زناشویی، عامل طلاق عاطفی	اغلب ما در مهمانی‌ها پیش هم هستیم اما توجه مان به موبایل یا تلویزیون هست
احساس تعلق مکانی	با هم زندگی کردن زیر یک سقف، یگو مگو کردن زن و مرد در خانواده، خرید رفتن با هم، مسافرت رفتن باهم رفت و آمد با فامیل	ما وقتی با هم زیر یک سقف زندگی می‌کنیم امکان داره باهم اختلاف سلیقه داشته باشیم،
میل به سازش و صلح	تمایل به سازش با وجود فرزند، اطلاعات و آگاهی زنان، استقلال مالی زنان، اجبار به سازش با طرف مقابل، احساس نعلق به یگدیگر، برابری حقوق زن و مرد بالا رفتن طلاعات و آگاهی زنان	همیشه زنان از مردان بیشتر تمایل به سازش در زندگی دارند و از خود گذشتگی نشان می‌دهند، خصوصا با وجود فرزند، در قدیم می‌گفتند عشق بعد از ازدواج پایدار تر بوده
فردگرایی یا جمع‌گرایی	محدودیت آزادی‌های فردی کاسته شده شدن قدرت زن، تغییر نمودها و شیوه زندگی، هویت جویی‌های مدرن فرد گرایی	وقتی تغییرات فرهنگی در جامعه اتفاق افتاد، افراد از جمع‌گرایی به سوی فردگرایی تمایل پیدا کردند، که ما در جامعه خودمون هم شاهدش هستیم

شناخت شرایط مداخله گر در بروز احساس تعلق در خانواده‌ها نیز به صورت جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۹: کد گذاری، باز و محوری دخیل در بروز احساس تعلق در زوجین نسبت به هم

کدهای محوری شرایط مداخله گر	کدهای باز	جملات مثالی
تغییرات سریع فرهنگی	طرح برابری زن با مرد، پذیرش آزادی عمل و استقلال زن، وجود روابط آزادتر برای زنان در خارج خانه	به تدریج زنان در خانواده جایگاه شان برابر تر می‌شود مثلاً اجازه بیرون رفتن برای انواع نیازها را امروزه همه پذیرفته اند
دیدگاه نسبت به طلاق	افزایش تعداد خانواده‌های طلاق، پذیرش فرزندان تک والد در جامعه، ریختن قبح طلاق و زشتی آن	با تغییراتی که در جامعه اتفاق افتاده و وجود فضای مجازی آمار طلاق بالا رفته، خانواده‌های تک والد هم بیشتر شده
اهمیت یافتن ابعاد مالی	نارضایتی از وضع اقتصاد ی، مهریه دلگرمی برای زن	نارضایتی ازوضع اقتصادی در خانواده وعدم دخالت ندادن بزرگترها در رفع مشکلات خانوادگی باعث شده مهریه اهرم تهدید برای مرد بشه احساس اهرم تهدید برای مرد
عوامل اقتصادی	اقتصاد وابسته به پول، امنیت روانی بسته به پول، چشم و هم چشمی	یکی از عوامل ناپایداری خانواده‌ها اهمیت دادن ببه پوله
میزان احساس امنیت	مدیریت زندگی توسط زن ومرد، ترس، ازطرشدن وتنها ماندن	در ازدواج مدرن مسیر ازدواج توسط زوجین مدیریت می‌شودترس از تنها ماندن،
مرد سالاری ومرد محوری	کمرنگ شدن مرد سالاری، اسقلال طلبی زنان	به دلیل تغییرات سریع فرهنگی وگسترش شبکه‌های اجتماعی روابط مرد سالاری ومرد محوری کمتر شده زنان استقلال بیشتری نسبت به قبل دارند
میزان الویت به عشق یا تعهد	احترام متقابل، روابط عاطفی مبتنی بر تعهد، تامین نیازهای جنسی، صداقت وروراستی پیوند عاطفی، شق مشترک	روابط عاطفی مبتنی بر تعهد احترام متقابل احساس تعلق را بیشتر می‌کنه وعشق تعهدرو بوجود می‌آورد.
میزان پذیرش تفاوت ونا ملایمات	با بالا رفتن سطح اطلاعات علمی، تفاوت‌ها به تفاهم تبدیل بشه، حل شدن اختلافات وپذیرش یکدیگر	تفاهم داشته باشیم چون ۷۰ درصد تفاهمی با هم تفاوت داشته باشیم چون در ازدواج‌ها باید ۷۰ درصد تفاهم باشد و ۳۰ درصدتفاوت‌داشته باشند

مجموع تحلیل‌ها در بخش گرند تئوری تحقیق را به این نقطه رسانید که پنج دسته مهم مفاهیم در اطراف احساس تعلق حضور دارند که شامل ۱- شرایط علی ۲- شرایط زمینه‌ای ۳- شرایط مداخله‌ای ۴- استراتژی‌ها و راهبردها ۵- پیامدها هستند که در شکل زیر مشاهده می‌شود.

شکل ۱: الگوی پارا دایمی مفاهیم و مقوله‌های احساس تعلق در بین همسران

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی جامعه‌شناختی ابعاد احساس تعلق در میان همسران در خانواده‌های سنتی و جدید شهر تهران بود. نتایج حاصل از تحلیل کیفی مصاحبه‌ها با رویکرد نظریه داده‌بنیاد نشان داد که احساس تعلق زناشویی پدیده‌ای چندبعدی، زمینه‌مند و فرایندی است که نمی‌توان آن را صرفاً به علاقه عاطفی یا هم‌زیستی رسمی زن و مرد تقلیل داد. بر اساس یافته‌ها، «احساس تعلق ذهنی» و «احساس تعلق عینی» به عنوان مقوله مرکزی شناسایی شد. احساس تعلق عینی در قالب حمایت مالی و ابزاری، حمایت اطلاعاتی، رفتارهای مشارکتی، همکاری در تصمیم‌گیری‌ها و حضور عملی در زندگی مشترک بروز می‌یابد؛ در حالی که احساس تعلق ذهنی بیشتر شامل صمیمیت، دلبستگی، اعتماد، پذیرش هیجانی، تأیید متقابل، بردباری در برابر تفاوت‌ها و تجربه عاطفی «ما بودن» است. این نتیجه با دیدگاه‌هایی همسو است که خانواده را صرفاً یک واحد زیستی یا حقوقی نمی‌دانند، بلکه آن را نوعی مقوله اجتماعی تحقیق یافته می‌دانند که از طریق بازتولید اعتماد، نقش، سرمایه عاطفی و نظم نمادین استمرار می‌یابد (Bourdieu, 1996). همچنین، یافته حاضر با ادبیات احساس تعلق همخوان است که نشان می‌دهد احساس تعلق با کارکرد روانی، پیوند اجتماعی، سلامت عاطفی و توانایی فرد برای مشارکت در شبکه‌های معنادار زندگی ارتباط دارد (Hagerty et al., 1996).

یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاضر، نقش شرایط علی در شکل‌گیری احساس تعلق میان همسران بود. نتایج نشان داد که میزان محدودیت یا گستردگی روابط فامیلی، تعارض یا تفاهم در الگوهای رفتاری، نقش مهریه، الگوی همسرگزینی، اعتماد خانوادگی زوجین و تعارض میان نگرش و عمل از مهم‌ترین شرایط علی احساس تعلق هستند. این یافته نشان می‌دهد که احساس تعلق زناشویی از همان آغاز شکل‌گیری رابطه و حتی از مرحله انتخاب همسر متأثر از شبکه‌های خانوادگی، قواعد فرهنگی، انتظارات اقتصادی و اعتماد اولیه است. در خانواده‌های سنتی، روابط خویشاوندی گسترده، نظارت فامیلی، تشابه فرهنگی و انتخاب مبتنی بر شناخت خانوادگی می‌توانستند احساس امنیت و تعلق را تقویت کنند؛ اما در خانواده‌های جدید، انتخاب فردی، استقلال بیشتر زوجین و کاهش مداخله خانواده‌ها در کنار افزایش ابهام نقش‌ها، زمینه‌های جدیدی برای هم تعلق و هم تعارض فراهم کرده است. این نتیجه با مطالعاتی همسو است که نشان داده‌اند خانواده در گذر تاریخی از ساختارهای گسترده و خویشاوندی‌محور به سوی خانواده‌های هسته‌ای و فردمحور حرکت کرده و همین تحول، روابط قدرت، صمیمیت و تعهد را بازتعریف کرده است (Segalen, 1991). همچنین، ارتباط میان ساختار قدرت و تعارضات زناشویی که در پژوهش‌های پیشین ایرانی گزارش شده است، یافته حاضر را تأیید می‌کند؛ زیرا هرگاه الگوی قدرت در خانواده با انتظارات جدید زوجین ناسازگار باشد، احساس تعلق کاهش و تعارض افزایش می‌یابد (Saeidian & Navabinejad, 2010).

یافته دیگر پژوهش نشان داد که شرایط زمینه‌ای نقش مهمی در تقویت یا تضعیف احساس تعلق دارند. ساختار سنتی یا جدید خانواده، عناصر قوام‌دهنده و تداوم خانواده، توان جامعه در حمایت از خانواده، غلبه نیاز جنسی بر سایر ضرورت‌های همسرگزینی، گسترش رسانه‌ها، قواعد خویشاوندی، جمع‌گرایی یا فردگرایی، غلبه فضای رسانه در زندگی زناشویی، احساس تعلق مکانی و میل به سازش و صلح، از جمله زمینه‌هایی بودند که در روایت مشارکت‌کنندگان برجسته شدند. این یافته نشان می‌دهد که احساس تعلق میان همسران صرفاً در رابطه دو نفره تولید نمی‌شود، بلکه درون بافت اجتماعی گسترده‌تر شکل می‌گیرد. هرچه جامعه از نظر اعتماد عمومی، حمایت اجتماعی، ثبات اقتصادی و هنجارهای ارتباطی سالم‌تر باشد، خانواده نیز امکان بیشتری برای تولید تعلق خواهد داشت. این نتیجه با پژوهش‌هایی همسو است که خانواده، تعلق و معنای زندگی را به هم پیوند داده‌اند و نشان داده‌اند که تعلق خانوادگی می‌تواند یکی از منابع اصلی معنا، پایداری روانی و رضایت از زندگی باشد (Goodman et al., 2019). همچنین، یافته حاضر با مطالعاتی انطباق دارد که نشان داده‌اند حمایت اجتماعی و هویت خانوادگی در مواجهه با فشارهای روانی و بحران‌ها نقش محافظتی دارند (Swartzman et al., 2017).

در زمینه تفاوت خانواده سنتی و جدید، یافته‌ها نشان داد که در خانواده‌های سنتی، احساس تعلق بیشتر با همدلی مبتنی بر زمینه خویشاوندی، تأمین نیازهای مالی اولیه، اعتماد فامیلی، پذیرش قواعد حاکم بر روابط، توافق زوجین بر شیوه انتخاب همسر، احساس تعلق مکانی و عدم تعارض در نقش‌های زناشویی پیوند داشت. در مقابل، در خانواده‌های جدید، احساس تعلق بیشتر در بستر روابط عاشقانه، تغییر روابط مالی، مشارکت در امور داخلی خانه، اعتماد متقابل، تعهد متقابل، تغییر ارزش‌های خانواده و بازتعریف تقسیم کار شکل می‌گیرد. این تفاوت نشان می‌دهد که در خانواده سنتی، تعلق بیشتر از طریق ساختار، خویشاوندی و تداوم هنجاری تضمین می‌شود؛ اما در خانواده جدید، تعلق باید به طور مداوم از طریق گفت‌وگو، تفاهم، صمیمیت، برابری و مذاکره بازتولید شود. این نتیجه با پژوهش‌های جدید درباره تغییر نقش‌های جنسیتی و مسئولیت‌های خانوادگی همخوان است؛ زیرا تغییر انتظارات از زنان و مردان، ضرورت بازتعریف تقسیم کار، مسئولیت اقتصادی و تصمیم‌گیری خانوادگی را افزایش داده است (Gorlatykh, 2025). همچنین، پژوهش‌های مربوط به تحولات خانواده در ایران نشان داده‌اند که خانواده‌های شهری با تغییر سبک زندگی، الگوی اقتدار، روابط بین‌نسلی و نقش‌های جنسیتی مواجه‌اند و این تغییرات می‌تواند کیفیت تعلق خانوادگی را دگرگون کند (Farahoudeh et al., 2025).

نتایج همچنین نشان داد که شرایط مداخله‌گر، از جمله تغییرات سریع فرهنگی، نگرش به طلاق، اهمیت یافتن ابعاد مالی، عوامل اقتصادی، احساس امنیت، مردسالاری، اولویت عشق یا تعهد و میزان پذیرش تفاوت‌ها، در بروز احساس تعلق تأثیر تعیین‌کننده دارند. این یافته نشان می‌دهد که تعلق زناشویی در شرایط فشار اقتصادی و فرهنگی، شکننده‌تر می‌شود؛ زیرا مشکلات مالی، ناامنی آینده، مقایسه اجتماعی، افزایش هزینه‌های زندگی و نگرش‌های جدید نسبت به طلاق می‌توانند تعهد، اعتماد و امنیت عاطفی را تضعیف کنند. در این زمینه، نظریه‌های مربوط به طلاق نشان می‌دهند که جدایی زناشویی معمولاً فرایندی تدریجی است که پیش از جدایی رسمی با گسست عاطفی، روانی و اجتماعی آغاز می‌شود (Bohannon, 2014). پژوهش‌های جدید نیز افزایش طلاق را پدیده‌ای دارای پیامدهای خانوادگی و اجتماعی گسترده دانسته‌اند که بر انسجام خانواده، کودکان، سرمایه اجتماعی و توسعه جامعه تأثیر می‌گذارد.

(Ojen, 2025). از سوی دیگر، مطالعات مربوط به گسست خانوادگی نشان می‌دهد که بیگانگی عاطفی و خروج روانی از خانواده می‌تواند پیش از فروپاشی رسمی رابطه رخ دهد (Nica, 2025). بنابراین، کاهش احساس تعلق را باید یکی از نشانه‌های هشداردهنده در روابط زناشویی دانست.

نقش رسانه‌ها و فضای مجازی نیز در یافته‌های پژوهش حاضر برجسته بود. مشارکت‌کنندگان به غلبه فضای رسانه در زندگی زناشویی، افزایش مقایسه‌ها، کاهش توجه متقابل و تغییر انتظارات زوجین اشاره کردند. این یافته نشان می‌دهد که رسانه‌ها فقط ابزار ارتباطی نیستند، بلکه در بازتعریف سبک زندگی، معیارهای موفقیت زناشویی، انتظارات عاطفی و حتی تصور افراد از عشق و خانواده نقش دارند. حضور همزمان زن و مرد در خانه، بدون توجه عاطفی و گفت‌وگوی واقعی، نمی‌تواند احساس تعلق ایجاد کند؛ زیرا تعلق نیازمند حضور روانی، شنیدن، مشارکت و ارتباط معنادار است. این یافته با پژوهش‌های جدید درباره اثر رسانه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی در میان جوانان شهری همسو است که نشان داده‌اند رسانه‌ها می‌توانند هم امکان ارتباط را گسترش دهند و هم با افزایش فاصله عاطفی، مقایسه اجتماعی و کاهش گفت‌وگوی خانوادگی، روابط خانواده را تضعیف کنند (Chatterjee et al., 2025). همچنین، از آنجا که تغییرات فرهنگی و سبک زندگی در شهرهای بزرگ با تجربه امنیت اجتماعی و اعتماد عمومی پیوند دارد، یافته حاضر با مطالعاتی که پیامدهای برنامه‌های اجتماعی و امنیت شهری را در کیفیت روابط اجتماعی بررسی کرده‌اند نیز قابل تبیین است (Ghaderi, 2011).

از منظر عاطفی و روان‌شناختی، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که اعتماد، صمیمیت، عشق، پذیرش تفاوت‌ها، تعهد و حمایت متقابل از مهم‌ترین عناصر تقویت‌کننده احساس تعلق میان همسران هستند. این یافته با پژوهش‌هایی همسو است که نشان داده‌اند صمیمیت، تعلق و عزت نفس در روابط زناشویی نقش مهمی در بخشش و ترمیم رابطه دارند و دلبستگی ناایمن می‌تواند کیفیت رابطه را تضعیف کند (Farahmand et al., 2021). همچنین، مطالعات مربوط به رضایت زناشویی نشان داده‌اند که تاب‌آوری رابطه‌ای زوجین وابسته به توان آنان در حفظ تعهد، سازگاری و حمایت متقابل در برابر فشارهای زندگی است (Surijah et al., 2024). در گذار به والدگری نیز زوجین با تغییر نقش‌ها و افزایش مسئولیت‌ها مواجه می‌شوند و کیفیت رابطه آنان به توانایی در بازتنظیم انتظارات، گفت‌وگو و حمایت متقابل وابسته است (Lévesque et al., 2020). بنابراین، می‌توان گفت احساس تعلق در زندگی زناشویی زمانی پایدار می‌ماند که زوجین بتوانند میان عشق، تعهد، مسئولیت، برابری و پذیرش تفاوت‌ها تعادل برقرار کنند.

از سوی دیگر، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که حمایت خانوادگی و اجتماعی ناکافی، احساس ناامنی و ضعف شبکه‌های حمایتی می‌تواند احساس تعلق را کاهش دهد. این یافته با مطالعاتی همسو است که ادراک پایین از حمایت خانواده را یک نشانگر اجتماعی خطر دانسته‌اند و آن را با آسیب‌های روانی و اجتماعی مرتبط کرده‌اند (Lemos et al., 2012). همچنین، پژوهش‌های مربوط به کارکرد خانواده و سبک‌های فرزندپروری نشان داده‌اند که الگوهای ناسالم خانوادگی می‌توانند با واکنش‌های افسردگی و مشکلات هیجانی در اعضای خانواده ارتباط داشته باشند (Matejevic et al., 2015). در همین راستا، تجربه تعلق خانوادگی حتی بر نگرش افراد نسبت به ازدواج نیز اثرگذار است؛ چنان‌که پژوهش‌ها نشان داده‌اند اضطراب ازدواج در میان جوانان با تعلق خانوادگی و نگرش والدینی ارتباط دارد (Cantekin & Kunduraci, 2024). افزون بر این، احساس تعلق به محیط‌های اجتماعی دیگر مانند مدرسه نیز با انگیزش، حساسیت به طرد و کیفیت رابطه فرد با محیط پیوند دارد و نشان می‌دهد که تعلق یک نیاز بنیادین است که از خانواده تا جامعه امتداد می‌یابد (Ghasemi Joo, 2023). حتی در گروه‌های خاص، ناکامی در تعلق و احساس سرباربودن با نگرش به زندگی و وضعیت روانی افراد ارتباط دارد (Bokani, 2019).

نتایج پژوهش حاضر همچنین نشان داد که راهبردهایی مانند کاهش دخالت فAMILI، افزایش انطباق فرهنگی زوجین، روابط عاطفی مبتنی بر فرصت برابر، تفاهم در انتظارات متقابل، تغییر الگوی تقسیم کار سنتی، آگاهی به تفاوت و پذیرش تغییر، و جستجوی الگوهای جدید زندگی می‌توانند احساس تعلق را تقویت کنند. این یافته نشان می‌دهد که خانواده جدید برای بقا و انسجام، نیازمند الگوی رابطه‌ای انعطاف‌پذیرتر است؛ الگویی که نه به حذف کامل سنت منجر شود و نه در برابر تغییرات جدید مقاومت مطلق داشته باشد. فرهنگ، دین و ارزش‌های خانوادگی همچنان می‌توانند منبع پیوند، اخلاق، احترام و مسئولیت باشند، اما زمانی کارآمد خواهند بود که با گفت‌وگو، عدالت رابطه‌ای و پذیرش نقش‌های جدید همراه شوند. این نتیجه با پژوهش‌هایی همسو است که بر نقش روابط خانوادگی، آموزش دینی و ارزش‌های فرهنگی در حفظ انسجام خانواده تأکید کرده‌اند (Altıntaş, 2025). همچنین، حمایت خانواده و

فرهنگ در موفقیت و عاملیت اجتماعی زنان نیز اهمیت دارد و نشان می‌دهد که خانواده می‌تواند در صورت برخورداری از ساختار حمایتی، به جای محدودسازی، زمینه‌ساز رشد و مشارکت شود (Kurniawan et al., 2025).

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که پیامدهای احساس تعلق در میان همسران شامل تغییر مثبت تعاملات زناشویی، افزایش همبستگی، میل به همدلی و همراهی، تعهد و مسئولیت‌پذیری در سختی‌هاست. این پیامدها بیانگر آن است که احساس تعلق هم یک نتیجه رابطه سالم و هم یک عامل تقویت‌کننده برای استمرار رابطه است. وقتی زوجین احساس کنند در زندگی یکدیگر حضور معنادار دارند، از نظر عاطفی پذیرفته می‌شوند، در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دارند، تفاوت‌هایشان تحمل می‌شود و در بحران‌ها تنها نمی‌مانند، احتمال انسجام و پایداری خانواده افزایش می‌یابد. در مقابل، نبود تعلق می‌تواند به بی‌تفاوتی، کناره‌گیری، کاهش تعهد، سردی عاطفی و نهایتاً فرسایش رابطه منجر شود. حتی در شرایطی مانند ناباروری که فشار فرهنگی و اجتماعی بر زوجین افزایش می‌یابد، تعلق و حمایت متقابل می‌تواند از تجربه طرد و انزوای اجتماعی بکاهد (Mabwezazara, 2025). بنابراین، احساس تعلق زناشویی باید به عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی سلامت خانواده در جامعه در حال گذار مورد توجه قرار گیرد؛ شاخصی که هم به کیفیت رابطه زن و مرد مربوط است و هم به وضعیت کلی فرهنگ، اقتصاد، رسانه، خویشاوندی و حمایت اجتماعی.

پژوهش حاضر با وجود تلاش برای دستیابی به عمق مفهومی، دارای محدودیت‌هایی بود. نخست آنکه مطالعه در شهر تهران انجام شد و به دلیل ویژگی‌های خاص فرهنگی، اقتصادی، رسانه‌ای و سبک زندگی در این کلان‌شهر، تعمیم نتایج به سایر شهرها، مناطق روستایی یا بافت‌های قومی و فرهنگی متفاوت باید با احتیاط انجام شود. دوم آنکه داده‌ها بر اساس مصاحبه‌های کیفی و روایت‌های مشارکت‌کنندگان گردآوری شد؛ بنابراین امکان تأثیر حافظه، ملاحظات شخصی، خودسانسوری یا تمایل به ارائه تصویر مطلوب از زندگی خانوادگی وجود داشت. سوم آنکه برخی مشارکت‌کنندگان، به‌ویژه در موضوعات حساس مانند روابط جنسی، تعارضات عاطفی، نقش مهریه و مداخله خانواده‌ها، ممکن است همه تجربه‌های خود را با صراحت کامل بیان نکرده باشند. همچنین، ماهیت کیفی پژوهش امکان سنجش آماری شدت روابط میان مقوله‌ها را فراهم نکرد و نتایج بیشتر ناظر بر تبیین عمیق فرایندها و معانی اجتماعی احساس تعلق بود.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، الگوی استخراج‌شده در این مطالعه با استفاده از روش‌های کمی و ترکیبی در نمونه‌های بزرگ‌تر آزمون شود تا بتوان شدت و جهت روابط میان شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای احساس تعلق را به صورت آماری بررسی کرد. همچنین، مقایسه احساس تعلق در میان زوجین ساکن شهرهای مختلف، مناطق روستایی، خانواده‌های دارای پایگاه اقتصادی متفاوت، زوجین تازه‌ازدواج کرده و زوجین دارای سابقه طولانی ازدواج می‌تواند ابعاد جدیدی از این پدیده را آشکار سازد. انجام مطالعات طولی نیز ضروری است تا مشخص شود احساس تعلق در طول مراحل مختلف زندگی زناشویی، مانند آغاز ازدواج، تولد فرزند، بحران‌های اقتصادی، مهاجرت، بازنشستگی یا تجربه تعارض‌های شدید، چگونه تغییر می‌کند. همچنین، بررسی تفاوت‌های جنسیتی در ادراک احساس تعلق می‌تواند به فهم دقیق‌تر انتظارات زنان و مردان از صمیمیت، تعهد، استقلال و حمایت کمک کند.

بر اساس یافته‌های پژوهش، طراحی برنامه‌های آموزشی پیش از ازدواج با محوریت شناخت تفاوت‌ها، گفت‌وگوی مؤثر، مدیریت انتظارات، تقسیم کار عادلانه، سواد رسانه‌ای، مدیریت تعارض و مسئولیت‌پذیری متقابل ضروری است. مراکز مشاوره خانواده می‌توانند از الگوی احساس تعلق ذهنی و عینی برای ارزیابی کیفیت روابط زوجین و طراحی مداخلات زناشویی استفاده کنند. همچنین، رسانه‌ها و نهادهای فرهنگی باید به جای ترویج تصویرهای غیرواقعی یا مصرفی از ازدواج، الگوهای سالم، برابر، مسئولانه و گفت‌وگومحور از روابط خانوادگی را برجسته سازند. در سطح سیاست‌گذاری نیز حمایت اقتصادی و اجتماعی از خانواده، کاهش فشارهای معیشتی، گسترش خدمات مشاوره‌ای در دسترس و آموزش مهارت‌های زندگی می‌تواند به تقویت احساس امنیت، همبستگی و تعلق در میان همسران کمک کند.

موازن اخلاقی

در این پژوهش ملاحظات اخلاقی رعایت شد.

تشکر و قدردانی

از تمام افرادی که امکان انجام پژوهش حاضر را فراهم کردند، تقدیر و تشکر می‌شود.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مطالعه با هم مشارکت فعال داشتند.

تعارض منافع

بین نویسندگان پژوهش حاضر هیچ تضاد منافی وجود نداشت.

Reference

- Altıntaş, M. C. (2025). Family Relations and Religious Education Among Assyrians in Türkiye. *International Journal of Sociology and Social Policy*. <https://doi.org/10.1108/ijssp-10-2024-0478>
- Bohannon, P. (2014). The Six Stages of Divorce. In P. Bohannon (Ed.), *Divorce and After* (pp. 29-55). Doubleday.
- Bokani, S. A. (2019). The Role of Attitudes to Life in the Thwarted Belongingness and Perceived Burdensomeness in Veterans. *Nurse and Physician Within War*, 6(21), 26-31. <https://www.magiran.com/paper/1998399>
- Bourdieu, P. (1996). On the Family as a Realized Category. *Theory, Culture and Society*, 13(3), 19-26.
- Cantekin, Ö. F., & Kunduracı, N. F. (2024). Marriage anxiety of university students in terms of family belonging and parental attitude. *International Journal of Religion*, 5(3), 377-385. <https://doi.org/10.61707/k0ghk087>
- Chatterjee, E., S., N., Mishra, M., & A., A. (2025). A Sociological Study of Social Media's Impact on Family Relationships Among Urban Youth. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(2). <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2025.v07i02.42682>
- Elson, A. (2000). A Preliminary Study into Student Teacher Understandings. *Journal of Educational Research*, 51(1), 39-73.
- Farahmand, E., Nor, M. M., Abbas, G. B., & Danaee, M. (2021). The Role of Intimacy, Belonging, Self-Esteem Inthe Association Between Anxious, Avoidant Attachment and Forgiveness Among Married Iranian Women. *International Journal of Education Psychology and Counseling*, 6(40), 74-92. <https://doi.org/10.35631/ijepc.640006>
- Farahoudeh, F., Naghdizadeh, A., Sabzeh-ei, M. T., & Imani Jajarmi, H. (2025). A Sociological Study of Family Transformations in Kermanshah City. *Strategic Researches on Social Issues*, 14(48), 86-61. https://ssoss.ui.ac.ir/article_29318.html
- Ghaderi, S. a.-D. (2011). *Examining the Consequences and Outcomes of Crime Prevention Programs in Urban Public Spaces with Emphasis on the Social Security Enhancement Plan* [Doctoral dissertation, Faculty of Social Sciences].
- Ghasemi Joo, R. (2023). Examining the Relationship between Sense of Belonging to School, Rejection Sensitivity, and Academic Motivation among Female Upper-Secondary Students in Tehran. Fifth National Conference on Sustainable Development in Educational Sciences and Psychology in Iran,
- Goodman, M. L., Gibson, D. C., Keiser, P. H., Gitari, S., & Raimor-Goodman, L. (2019). Family, belonging and meaning in life among semi-rural Kenyans. *Journal of Happiness Studies*, 20, 1627-1645. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-0017-9>
- Gorlatykh, A. Y. (2025). Gender Roles in the Family: Changing Expectations and Responsibilities. *Proceedings of the Southwest State University Series Economics Sociology and Management*, 15(1), 247-259. <https://doi.org/10.21869/2223-1552-2025-15-1-247-259>
- Hagerty, B., Williams, R., Coyne, J., & Early, M. (1996). Sense of Belonging and Indicators of Social and Psychological Functioning. *Archives of Psychiatric Nursing*, 10(4), 235-244.
- Kurniawan, K., Pahrijal, R., Maulana, A., Fenitra, R. M., Budiman, D., & Supriandi, S. (2025). Beyond Boundaries: Fostering Women Entrepreneurs' Success Through Culture, Family, and Entrepreneurship. *Frontiers in Sociology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1513345>
- Lemos, V. d. A., Antunes, H. K. M., Baptista, M. N., Tufik, S., De Mello, M. T., & de Souza Formigoni, M. L. O. (2012). Low family support perception: a 'social marker' of substance dependence? *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 34(1), 52-59. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1516444612700107>
- Lévesque, S., Bisson, V., Charton, L., & Fernet, M. (2020). Parenting and Relational Well-being During the Transition to Parenthood: Challenges for First-time Parents. *Journal of Child and Family Studies*, 29(7), 1938-1956. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01727-z>
- Mabweazara, G. M. (2025). I felt like I was mixing water and oil: Exploring the impact of infertility on belonging and social exclusion among infertile couples and individuals in Zimbabwe: A phenomenological qualitative study. *Sexuality & Culture*, 1-29. <https://doi.org/10.1007/s12119-025-10482-6>

- Matejevic, M., Jovanovic, D., & Ilic, M. (2015). Patterns of Family Functioning and Parenting Style of Adolescents with Depressive Reactions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 185, 234-239. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.460>
- Nica, A. (2025). From Family Estrangement to Empowered Exits: New Emotional Developments. *Frontiers in Sociology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1663618>
- Ojen, N. J. (2025). *The increasing rate of divorce and its effects on the family and society's development in the 21st century: A study of Yakurr Local Government Area of Cross River State* Ebonyi State University]. Abakaliki.
- Saeidian, F., & Navabinejad, S. (2010). Examining the Relationship between Family Power Structure and Marital Conflicts. *Counseling Research*(28).
- Segalen, M. (1991). *Historical Sociology of the Family* (H. Elyasi, Trans.). Markaz Publishing.
- Surijah, E. A., Murray, K., Wraith, D., & Shochet, I. (2024). Examining trajectories of marital satisfaction to represent the resilience process among Indonesian married individuals. *Personal Relationships*, 31(1), 24-43. <https://doi.org/10.1111/pere.12529>
- Swartzman, S., Sani, F., & Munro, A. J. (2017). The role of social support, family identification, and family constraints in predicting posttraumatic stress after cancer. *Psycho-Oncology*, 26(9), 1330-1335. <https://doi.org/10.1002/pon.4304>